

УДК 339.5:658.8.012.2

О. Ю. Скоромна,

к. е. н., доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1836-9936>

Г. С. Морозова,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5874-1747>

В. Я. Адамян,

аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0576-2496>

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.24.52

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПОРТУ ЗЕРНА З УКРАЇНИ

O. Skoromna,

PhD in Economics, Associate Professor

H. Morozova,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance,

Banking and Insurance, State Biotechnological University

V. Adamian,

Postgraduate student of the Department of Finance,

Banking and Insurance, State Biotechnological University

CONTEMPORARY PROBLEMS OF GRAIN EXPORT IN UKRAINE

Актуальність дослідження полягає у тому, що в зв'язку з воєнними діями експорт українського зерна нині суттєво ускладнений на значній території країни, а отже постав цілий ряд проблем із забезпечення експорту зерна, які залишаються донині недостатньо дослідженими і потребують подальшого наукового висвітлення. Мета. Дослідження сучасних проблем експорту вітчизняного зерна, зокрема пшениці та кукурудзи, в умовах, що склалися, та пошук можливих шляхів їх вирішення. Методика. Для досягнення поставленої мети використано широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: графічний метод (при аналізі динаміки експорту зерна), порівняння (при висвітленні світових цін на зерно у основних експортерів), метод ранжування (при визначенні місця України серед світових виробників та експортерів зернової продукції). Результати. У результаті дослідження виявлено, що до повномасштабного російського вторгнення експорт зерна здійснювався на 95% через морські порти акваторії Чорного моря, а ще 5% припадало на Маріуполь та Бердянськ. Цей шлях експорту тривалий час було заблоковано і були розроблені нові логістичні маршрути безпечного вивезення вітчизняного зерна в країни Азії, Африки та Європи. Спираючись на сучасний науковий досвід та враховуючи вітчизняні реалії нами було виявлено низку проблем експорту зернових, які нині постають перед Україною і потребують найскорішого вирішення, зокрема: різна ширина колій залізничного транспорту, недостатність елеваторів в Західній Україні для зберігання зерна перед відправкою закордон, неготовність європейських торгових хабів до таких масштабів перевезень зерна, бюрократичні перепони (у т.ч. пов'язані з експертизою якості зерна), ракетні удари Росії по всій території країни. Наукова новизна полягає у всебічному дослідженні ситуації з експортом українського зерна в умовах, що склалися на сьогоднішній день, узагальненні пропозицій щодо вирішення найбільш гострих проблемних питань. Практична значимість отриманих результатів полягає у аналізі цін на світовому ринку пшениці та кукурудзи, прогнозних обсягів виробництва та експорту, а також узагальненні пропозицій щодо вирішення проблем експорту зерна з України.

The relevance of the study is that due to objective reasons, the export of Ukrainian grain is now significantly complicated by hostilities in large parts of the country, as well as by the blockade of Black Sea ports. Consequently, a number of problems have arisen to ensure the export of grain, which remain to this day insufficiently researched and require further scientific coverage. Goal. Coverage of the main problems of export of domestic grain, in particular wheat and corn, in the current conditions, and search for possible ways to solve them. Method. To achieve this goal used a wide range of general and special methods of scientific knowledge: dialectical method, graphic, trend, comparison, method of induction and deduction, analysis and synthesis, monographic. Results. As a result of the study, it was found that before the full-scale Russian invasion, grain was exported 95% through the seaports of the Black Sea, and another 5% accounted for Mariupol and Berdyansk. Currently, this export route is blocked and new logistics routes for the safe export of domestic grain to Asia, Africa and Europe are being developed. Based on modern scientific experience and taking into account the scientific achievements of scientists, we have tried to outline a number of problems of grain exports that currently face Ukraine and need to be addressed as soon as possible: different widths of railways, trade hubs to such a scale of grain transportation, bureaucratic obstacles (including those related to the examination of grain quality), missile strikes by Russia throughout the country. The scientific novelty lies in a comprehensive study of the situation with the export of Ukrainian grain in the current conditions, the generalization of proposals to address the most pressing issues. The practical significance of the obtained results lies in the analysis of prices on the world market of wheat and corn, projected volumes of production and exports, as well as the generalization of proposals for solving the problems of grain exports from Ukraine.

Ключові слова: експорт, зерно пшениці, зерно кукурудзи, ціна, контракти франко-борт (FOB), елеватори, альтернативні маршрути із вивезення зерна, прогноз виробництва та експорту.

Key words: export, wheat grain, corn grain, price, free on board contracts (FOB), elevators, alternative routes for grain export, production and export forecast.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За останнє десятиріччя Україна суттєво наросила обсяги експорту зернових. У 2019—2020 маркетинговому році за обсягом експорту всіх зернових культур Україна стала другим експортером в світі після США [17]. А за 2020—21 маркетинговий рік на зарубіжні ринки було вивезено 50,8 млн т вітчизняного збіжжя. Виручка від експорту українського зерна у 2021 році склала \$12,3 млрд. Так, кукурудзи було експортовано 24,7 млн т, що у 6 разів більше за результат 2010 р. Обсяги експорту пшениці становили 20,1 млн т, що на 11% більше, ніж у 2020 р., і в понад 4 рази перевищує показник 2010 р. [11]. І зростання зернового експорту продовжувалося й у 2021-22 маркетинговому році: станом на 23 лютого Україна експортувала 43 млн т зернових та зернобобових. З них найбільше було експортовано кукурудзи — майже 3,5 млн т та пшениці — 0,9 млн т. Основні обсяги експорту зернових в Україні до нападу Росії на нашу країну спрямовувались через порти Миколаєва та через порти Південної Одеси, Чорноморська. Сумарно це 95% зернових вантажів, що вивозили морськими шляхами. Ще 5% припадало на Маріуполь та Бердянськ. Здебільшого зерно в порти везли залізницею [9].

Проте тривалий час морські порти були або окуповані, або заміновані [7]. Зараз ефективно діє зернова угода, проте обсяг морських перевезень зерна є недостатнім. В силу об'єктивних причин експорт українського зерна суттєво ускладнений і постала низка проблем, які залишаються актуальними і потребують наукового обґрунтування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження експортного потенціалу зернової галузі України та аналіз ринку зерна було здійснено у працях О.В. Дорофєєва [4], О.Я. Лотин [5], О.П. Петренко [13], І.Ю. Чернявського [17] та багатьох інших. Спираючись на сучасний науковий досвід та враховуючи наукові досягнення вчених нами було здійснено аналіз сучасного ринку зерна та висвітлення основних проблем експорту, які нині постають перед Україною і потребують найскорішого вирішення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасних проблем експорту вітчизняного зерна, зокрема пшениці та кукурудзи, в умовах, що склалися, та пошук можливих шляхів їх вирішення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Експорт зернових культур виконує надзвичайно важливу функцію збереження позитивного торговельного балансу країни та зменшення ризиків зовнішньоекономічної діяльності, тоді як традиційні експортні галузі (металургійна, хімічна) відчують негативний вплив з боку світового ринку. Україна займає чільне місце серед країн-експортерів зерна у світі, особливо це стосується пшениці та кукурудзи, а воєнні дії перешкоджають здійсненню зовнішньоекономічної торгівлі зерном і провокують глобальну продовольчу кризу [4, 13, 15].

Нині склалася непроста й безпрецедентна ситуація, що похитнула світовий економічний баланс і вагомих чиним відобразилася на міжнародному ринку зернових, та на продовольчій безпеці багатьох країн світу. Внаслідок російської агресії частина території держави опинилася в окупації, а порти в акваторії Чорного моря тривалий час були заблоковані. Це призвело до того, що основною проблемою експорту зернових з України стало налагодження нових екстрених каналів поставки зерна до покупців.

В цьому напрямку вже було зроблено низку заходів, які дали свій позитивний ефект, зокрема:

— змінено експортні маршрути. Налагоджено перевезення залізничним транспортом зерна через сухопутні кордони України. Наразі цей механізм відпрацьовується і ефективність таких каналів експорту зростає. Здійснюються та поступово удосконалюються також перевезення річковими портами. За серпень 2022 року сукупний обсяг експорту зерна становив 4,5 млн т сумарно за вказаними експортними маршрутами [7].

— спрощено процедури оформлення документів. Для експортерів українського зерна відпрацьовується механізм спрощеного проходження митного оформлення. Зокрема, Польща ухвалила рішення тимчасово не здійснювати ветеринарний контроль кормів рослинного походження (зокрема, фуражних зернових вантажів) під час транзиту її територією до третіх країн, що дасть змогу Україні експортувати зерно через прикордонний перехід Рава-Руська — Верхрата. Відповідний спрощений режим експорту зернових почав діяти 31 травня. Як заявив заступник директора департаменту комерційної роботи АТ "Укрзалізниця" Валерій Ткачов, це означає, що такі вантажі можуть ввозитися до Польщі через

будь-які пункти пропуску — як залізничні, так і наземні [14].

— розширено можливості зберігання зерна шляхом дообладнання елеваторних потужностей в сусідніх країнах. Оскільки попит на зерноосховища зріс, то на продаж виставляються об'єкти, які до повномасштабного вторгнення не використовувалися. Як свідчить комерційний директор BZK Grain Alliance, Таїр Мусаєв, стартова ціна на елеватори, яким по 10—15 років, становить від €130 до €250 за тону зберігання. Концерн Grain Alliance вже придбав елеватор у Словаччині, що обладнаний двома залізничними коліями. Роботу налагоджують силами українських працівників, елеватор вже почав прийом зерна на зберігання [9].

— будівництво/створення нових елеваторних потужностей для зберігання перехідних залишків зерна, а також нового урожаю [17]. Україна вже готує додаткові потужності для зберігання сільгоспкультур минулого й нинішнього урожаю.

Всі ці заходи приносять позитивні результати, що підтверджується зростаючим обсягом експорту зернових. У березні 2022 року було експортовано 200 тис. т зерна, а за квітень обсяг експорту збільшився, з яких близько 150 тис. т — залізницею. У квітні ця цифра зросла більш ніж у 2 рази, а у травні — у 3 рази. Таким чином, за період війни країна змогла експортувати понад 3 млн т аграрної продукції, в основному завдяки залізниці, але спостерігається стрімке зростання частки експорту річковими портами, — зазначає менеджер з розвитку бізнесу Maxigrain Олена Нероба [6]. За словами першого заступника Міністра агрополітики та продовольства України Тараса Висоцького, у травні вдалося досягти показника в 1,7 млн тонн шляхом переорієнтації на залізничний та річковий транспорти, але цього недостатньо. Оскільки до початку повномасштабної війни Україна експортувала через свої морські порти близько 5 млн тонн зернових щомісяця [3].

Тривалий час морський шлях експорту був неможливий через блокаду портів. Проте 22 липня у Стамбулі Україна, Туреччина та ООН підписали угоду, яка стосується розблокування портів та вивезення українського зерна. Дзеркальну угоду з Туреччиною та ООН також підписала Росія. За даними Мінагрополітики, з 1 серпня по 30 вересня через порти Великої Одеси (Південний, Чорноморськ та Одеса) експортували загалом 5,5 млн тонн агропродукції. Можливості цього каналу розширюються: якщо за серпень через морський зерновий коридор з України відправили 1,62 млн тонн

Таблиця 1. Динаміка світових цін на пшеницю на світових ринках

Товарна позиція	Одиниця виміру	Найближча угода (факт)	Прогнозні ціни станом на:					
			22.10. 2022	22.11. 2022	22.12. 2022	23.01. 2023	23.02. 2023	23.03. 2023
Пшениця CME (Чикаго)	USc/bu	892,25	-	-	892,25	-	-	908,5
Пшениця 12,5% FOB Black Sea CME (Чикаго)	USD/mt	328	328	333	334,75	335,75	335,75	336,75
Пшениця UA 11,5% FOB Black Sea CME (Чикаго)	USD/mt	308,25	308,25	317,75	320	321,25	322	323,25
Пшениця APW Австралія FOB CME (Чикаго)	USD/mt	371,75	371,75	370,25	369,5	369,75	369	370
Пшениця - HRW 11 CME (Чикаго)	USc/bu	982,25	-	-	982,25	-	-	980
Пшениця FOB Ванкувер CME (Чикаго)	USD/mt	401,5	-	-	401,5	-	-	408,25
Пшениця EuroNext (Париж)	євро/т	356,25	-	-	356,25	-	-	355,25
Пшениця 11,5% Аргентина FOB	USD/mt	390	390	-	360	365	-	-
Пшениця 12,5% Аргентина FOB	USD/mt	420	420	-	416	-	-	-
Пшениця 12,5% Франція FOB	євро/т	357	357	357	357	-	-	-
Пшениця - SRW США FOB	USc/bu (основа)	225	225	200	170	170	150	155
Пшениця - HRW 11 США FOB	USc/bu (основа)	225	225	225	205	195	195	195
Пшениця 12,5% Румунія FOB	євро/т	353	353	-	-	-	-	-
Пшениця 11,5% Україна FOB	USD/mt	313	313	-	-	-	-	-
Пшениця 12,5% Україна FOB	USD/mt	325	325	-	-	-	-	-
Пшениця 11,5% Росія FOB	USD/mt	315	315	-	-	-	-	-
Пшениця 12,5% Росія FOB	USD/mt	329	329	-	-	-	-	-

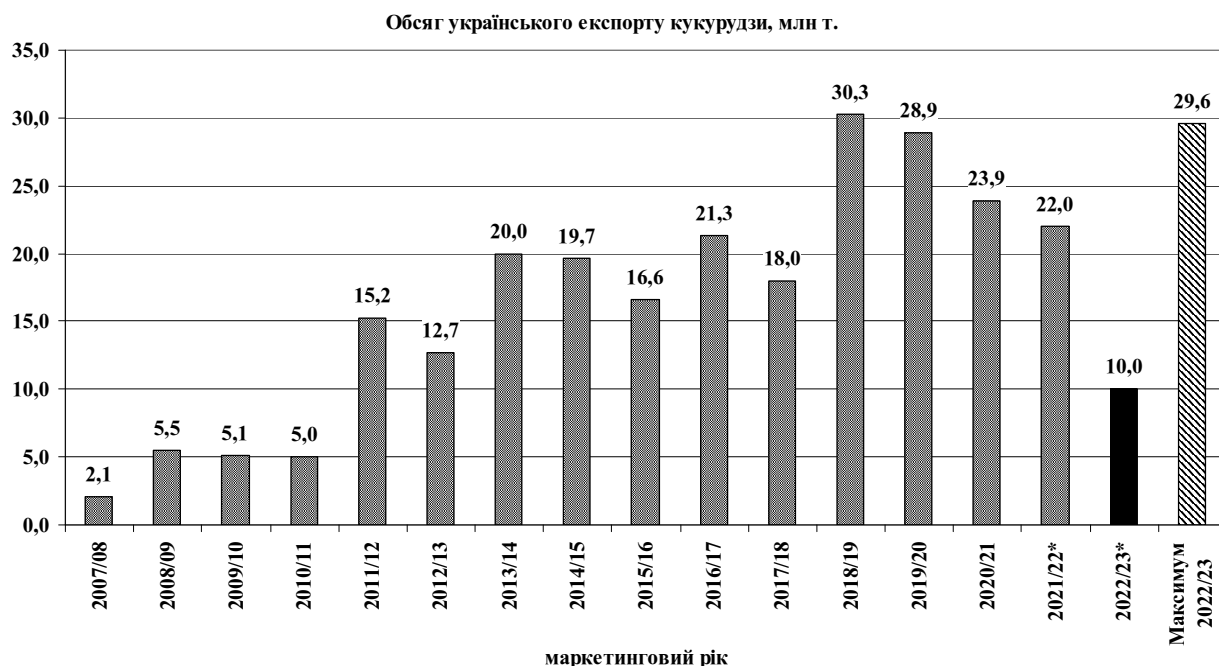
Джерело: [24].

зернових, то у вересні обсяг поставок вдалося наростити до 3,9 млн тонн [1]. На сьогоднішній день дію зернової угоди продовжено, проте загроза її зриву не зникла: Росія здійснює спроби доповнення зернової угоди новими пунктами і шантажує ООН припиненням виконання умов угоди. Крім того, загроза ракетних атак на об'єкти інфраструктури існує постійно, а отже ризики для експорту вітчизняного зерна не знизилися.

Через складнощі з експортом та під загрозою зриву "зернової угоди" відбувається зростання цін ф'ючерсів на вітчизняну пшеницю та кукурудзу. Хоча, поки що згідно з даними міжнародних ринків, українська пшениця є найдешевшою з-поміж головних експортерів (табл. 1). Прогнозні ціни свідчать, що вітчизняне зерно буде залишатися конкурентоспроможним у найближчі 6 місяців за умови, якщо ситуація з експортом буде залишатися стабільною і при умові продовження дії зернової угоди.

Порівняно з іншими країнами-експортерами, ціна української пшениці за контактами на умовах франко-борт (далі — FOB) становила 313—325 USD/т. На Чикагській біржі ціна пшениці з портів Чорного моря була в межах 308—328 USD/т. Ціна на пшеницю у Франції зросла у зв'язку з посухою на півдні країни і становила за поточними контрактами на умовах FOB 347 USD/т. Ціна на пшениця з порту Новоросійськ (Росія) FOB була більш близькою до української, проте все ж на кілька доларів вищою. Можна зробити висновок, що українська пшениця за цінами найдешевша, що є безумовною перевагою, тому країни-імпортери (особливо країни третього світу) нині дуже зацікавлені у тому, щоб зернова угода продовжувала діяти й надалі, а обсяги українського експорту дедалі збільшувалися.

Щомісяця через блокування морських портів Україна втрачала 1,5 млрд доларів. До того ж українські елеватори, які не постраж-

* — підрахунки компанії Agritel

Рис. 1. Динаміка експорту кукурудзи в Україні, млн т. та прогноз експорту на 2022—2023 маркетинговий рік

Джерело: [21].

дали від бойових дій, ще у травні-червні стояли переповнені. Фермерам ніде було зберігати наступний урожай. Зараз ситуація поступово стабілізується. Для розуміння масштабів можливої продовольчої кризи слід зазначити, що Україна входить до трійки світових лідерів із виробництва та експорту продовольства. У рік, крім себе, вона годувала ще 400 млн людей і будувала плани збільшити їх кількість протягом 10 років до 1 мільярда [3].

Україна вже не перший рік займає передові позиції з вирощування кукурудзи. Так, у 2021—2022 маркетинговому році вона була на п'ятому місці за обсягом виробництва (прогноз на 2022—2023 МР — 8-е місце) та на четвертому місці за величиною експорту зерна кукурудзи [19, 20]. Ціна на українську кукурудзу урожаю 2021 року є найнижчою і станом на 23 травня становила 288 \$/т. Наступною у порядку зростання ціни є Аргентина з пропозицією кукурудзи на рівні 308 \$/т. Ціна постачання на умовах франко-борт американської пшениці (Мексиканська затока) становить 347 \$/т, франко-борт Бордо, Франція — 387 \$/т.

За оцінками компанії Agritel, найбільш прогнозований (і найбільш песимістичний) сценарій експорту українського зерна кукурудзи — це обсяг 10 млн т. (рис. 1).

На думку експертів компанії Agritel, навіть ці 10 млн т Україні важко буде експортувати, але це в значній мірі залежить від

термінів завершення активної фази війни [21]. За оптимістичним прогнозом — у 2022—2023 маркетинговому році Україна буде здатна досягти максимуму експорту — 29,6 млрд т зерна кукурудзи. Все залежить від того, як швидко Україна переорієнтується на нові логістичні маршрути з експорту кукурудзи та чи зможе забезпечити тимчасове її зберігання на певний час, необхідний для проходження бюрократичних процедур при перетинанні кордону з ЄС.

Проте не лише бюрократичні перепони стоять на шляху переорієнтації експорту. На думку менеджера з розвитку бізнесу компанії Maxigrain Олени Нероби, нині гостро постають такі проблеми: 1) на кордонах немає, де зберігати партії 2) у країн-сусідів немає, чим їх розвозити. Щоб налагодити такі постачання, потрібен час [6].

Існують і об'єктивні обмеження, які суттєво впливають на можливості експорту українського зерна. Вони зумовлені, серед іншого, різною шириною колій в Україні та ЄС, що вимагає проведення процедур розвантаження-завантаження для можливості подальшого транспортування вантажів. З часом буде зроблено низку кроків з подолання цього стримуючого фактора, проте в найближчі місяці кардинально змінити ситуацію шляхом переходу на вужчу ширину колій (як в ЄС) навряд чи вдасться.

Таблиця 2. Виробництво та експорт основних видів аграрної продукції в Україні на 2022—2023 маркетинговий рік, млрд. т.

Вид продукції	Виробництво			Експорт		
	Обсяг, млн т.	Ранг серед світових виробників	% від обсягу світового виробництва	Обсяг, млн т.	Ранг серед світових експортерів	% від обсягу світового експорту
Пшениця	21,5	# 9	2,8 %	10,0	# 7	4,8 %
Кукурудза	19,5	# 8	1,7 %	9,0	# 4	4,9 %
Соняшник	11,0	# 2	21,7 %	0,75	# 1	20,1 %
Ячмінь	6,0	# 7	4,0 %	2,0	# 6	6,4 %
Соняшникова олія	4,193	# 2	21,9 %	3,8	# 1	36,3 %
Соняшникова макуха	4,027	# 3	19,4 %	2,9	# 1	41,5 %
Насіння ріпаку	3,2	# 6	4,0 %	2,75	# 3	16,6 %

Source: [22, 23] USDA WASDE and PSD Database, Updated May 12, 2022.

Ще одним об'єктивним обмеженням є те, що російські війська продовжують ракетні атаки в Україні на залізничні вузли, елеватори, склади добрив, сільськогосподарські угіддя та енергетичну інфраструктуру. Знеструмлення місць зберігання зерна — ще одна проблема, яка може критично вплинути на його якість. За словами міністра сільського господарства Федеративної республіки Німеччина Джема Оздеміра, за цими ударами скоріше за все криється спроба Росії усунути Україну як конкурента на зерновому ринку у довгостроковій перспективі [9].

На тлі всіх проблем та перепон з експорту зерна, проаналізуємо прогноз виробництва та експорту основних видів аграрної продукції в Україні, зроблений Сільськогосподарським департаментом США (USDA). За оцінками USDA на 2022—2023 маркетинговий рік в Україні виробництво та експорт основних видів аграрної продукції буде наступним (табл. 2).

За обсягами виробництва пшениці, згідно з прогнозними розрахунками USDA, Україна у 2022—2023 маркетинговому році займатиме 9 місце у світі, а також 7 місце серед країн-експортерів [23]. У відсотковому відношенні це 4,8 % від світового обсягу експорту. Чільне місце серед зернових належить кукурудзі на зерно, виробництво якої прогнозується 19,5 млн тон, що становить 1,7 % світового обсягу виробництва. При цьому, Україна посідає 4 місце серед експортерів кукурудзи, з обсягом 9,0 млн тон, що становить 4,9 % світового експорту. Щодо соняшнику, Україна матиме друге місце у світі з його виробництва та перше — з експорту. А виробництво соняшникової олії становитиме 21,9 % від світового обсягу виробництва і покриє 36,3 % світового експорту. Варто відзначити, що це не межа можливостей українського аграрного бізнесу. Україна спроможна і надалі підвищувати ці показники після перемоги. Наразі відбувається налагодження нових зв'язків та вирішен-

ня проблем експорту зернової продукції з урахуванням можливого погіршення ситуації.

У таких умовах виникає необхідність розробки комплексу екстрених заходів в умовах можливих надзвичайних ситуацій. На нашу думку, на сучасному етапі постала необхідність розробки протоколів дій в разі виникнення тих чи інших надзвичайних ситуацій. Для максимального збереження зібраного урожаю, підтримання його ефективного зберігання без втрати якості, забезпечення доставки зерна до порту (або до пункту пропуску) має бути розроблений чіткий порядок дій у разі тривалого відключення електроенергії. Також має бути закуплене і встановлене необхідне обладнання для підтримання умов зберігання, проведено інструктаж персоналу тощо.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Найбільшою сучасною проблемою експорту зерна з України є обмежені можливості морських шляхів експорту. Проблема, що з неї витікає, — недостатня розвиненість експорту через річкові порти, залізницею та автомобільним транспортом і нагальна необхідність швидкої переорієнтації. І третя проблема — ракетні атаки по інфраструктурним об'єктам, на яку вплинути жодним чином не має змоги.

Проте українське зерно продовжує свій шлях до споживача попри всі перепони та негаразди. І уряд України у цих процесах робить усе можливе для врегулювання проблем, що виникли. Наразі здійснюється активний пошук напрямів поліпшення ситуації з експорту українського зерна. Заслужовують на увагу наступні пропозиції щодо вирішення проблем з експортом зернової продукції:

— створення не тимчасових, а постійних альтернативних маршрутів із вивезення зерна з української території;

— будівництво зерносховищ в Польщі на кордоні з Україною, щоб полегшити вивезення українського зерна до Європи залізницею. Доцільним є залучення до таких проектів європейських та американських інвесторів.

— дипломатичні зусилля з продовження дії "зернової угоди";

— розробка проектів та поступова їх реалізація з переходу залізничних вантажних перевезень на ширину колії ЄС. Це дасть змогу нарощувати експорт навіть у випадку повторної блокади морських шляхів;

— встановлення тимчасових зерносховищ — розбірних модульних конструкцій і великих поліетиленових бегів, що дозволить зберегти урожай і надалі забезпечити постачання зернових на світові ринки;

— розробка і затвердження протоколів дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій на усьому шляху зерна від виробника до споживача.

Український уряд намагається шукати шляхи вирішення проблем експорту. Міністерство інфраструктури повідомило, що на наступний рік запланували створити додаткові залізничні термінали на кордонах із Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. Очікується, що в співпраці з європейськими партнерами перевезення вантажів залізницею зросте мінімально на 50% від довоєнного рівня [9].

Попри всі негаразди в фінансово-бюджетному регулюванні й незважаючи на активну фазу бойових дій — Україна була і залишається вагомим постачальником продовольства у світі і активно впливає на світові глобальні процеси. У такій складній безпрецедентній ситуації ми вкотре довели, що наша країна гідна бути членом Європейського Союзу та вже давно займає чільне місце серед країн-експортерів. Вітчизняний аграрний експорт випробування війною проходить успішно й гарантує як світову продовольчу безпеку, так і фінансову міцність України.

Література:

1. Бабенко М. Зерновий коридор працює: скільки зерна вивозять аграрії з України (дата публікації 05 жовтня 2022, 10:09). URL: <https://focus.ua/uk/economics/531773-zernoviy-koridor-rabotaet-skolko-zerna-vyvozyat-agrarii-iz-ukrainy>

2. В Україні скасували ліцензування експорту кукурудзи — УЗА. (дата публікації: 27 березня 2022, 10:00). URL: <https://superagronom.com/news/15088-v-ukrayini-skasuvallitsenzuvannya-eksportu-kukurudzi--uza> (дата звернення 29.11.2022).

3. Висоцький Т. Голодомор 21-го століття. Як блокування морських портів загрожує Україні та світу. (дата публікації: 14 червня 2022 12:00). URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/golodomor-21-go-veka-blokirovanie-morskih-1655117276.html> (дата звернення 19.11.2022).

4. Дорофєєв О. В. Напрями нарощення експортного потенціалу підприємств зернової галузі України. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 2. С. 197—205. ISSN 2415-8453.

5. Лотиш О. Я. Стратегічний аналіз зернової галузі України: стан та перспективи розвитку. Інтелект XXI. 2018. № 3. С. 74—79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2018_3_17 (дата звернення: 30.11.2022).

6. Маковей Ю. Битва за зерно: замітки про сучасний експорт та зберігання українського збіжжя. (дата публікації: 20 червня 2022). URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1328--bitva-za-zerno-zamitki-pro-suchasniy-eksport-ta-zberigannya-ukrayinskogo-zbijjya> (дата звернення: 27.11.2022).

7. Матеріали веб-порталу Інформаційного агентства "Інтерфакс-Україна". Стрічка новин за спецтемою "Зерно". URL: <https://ua.interfax.com.ua/> (дата звернення 12.11.2022).

8. Муха М., Воробйова І., Проблеми експорту зерна через ЄС та потужностей зберігання в Україні. Elevatorist.com (дата публікації: 22 березня 2022, 16:12). URL: <https://elevatorist.com/blog/read/761-eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti> (дата звернення 26.06.2022).

9. Муха М. Залізничний експорт у травні — диверсифікація зернових постачань росте. (дата публікації: 01.06.2022, 09:00). URL: <https://elevatorist.com/blog/read/790-zaliznichniy-eksport-u-travni--diversifikatsiya-zernovih-postachan-roste> (дата звернення 25.11.2022).

10. Названо ТОП-10 найбільших імпортерів українського зерна за минулий рік. URL: <https://latifundist.com/novosti/58224-nazvano-top-10-najbilshih-importeriv-ukrayinskogo-zerna-zaminulij-rik> (дата публікації: 3 лютого 2022, 11:00).

11. Oliynyk, O., Skoromna, O., Gorokh, O., Mishchenko, V. and Yevdokimova, M. (2021), New approach to risk assessment of certain agricultural products. Agricultural and Resource Economics, vol. 7, no. 1, pp. 44—57. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/398/275> (дата звернення 26.12.2022).

12. Олійник, О., Макогон, В., Скоромна, О., Міщенко, В., & Брік, С. (2021). Ефективність короткострокового кредитування сільськогос-

подарських товаровиробників. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики, 3 (38), 304—314. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3296/3258> (дата звернення 26.11.2022).

13. Петренко О. П. Фінансово-економічний аналіз ринку зерна як передумова продовольчої безпеки України. Електронне наукове фахове видання з економічних наук "Modern Economics", № 13 (2019), С. 207—212. ISSN 2521-6392 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/13-2019/petrenko.pdf> (дата звернення 25.11.2022).

14. Польща відкрила додатковий прикордонний перехід для українського зерна — експерт. (дата публікації: 01.06.2022, 11:22). URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/836268.html> (дата звернення 30.11.2022).

15. Скоромна О.Ю. Сучасні тенденції світового ринку пшениці: попит і пропозиція. Review of transport economics and management. Український державний університет науки і технологій (Дніпровський національний університет залізничного транспорту ім. ак. В. Лазаряна). URL: <http://pte.diit.edu.ua/> (дата звернення 30.11.2022).

16. Україна стала другим у світі експортером зерна. (дата публікації: 22.01.2021 18:49). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3176429-ukraina-stala-drugim-u-sviti-eksporterom-zerna.html> (дата звернення 30.11.2022).

17. Чернявський І. Ю. Прогнозування експортного потенціалу підприємств зернової галузі України з урахуванням рівня розвитку вітчизняної селекції. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 4. С. 199—208. — ISSN 2415-8453

18. Як блокування морських портів загрожуватиме Україні та світу. Веб-сайт Української Зернової Асоціації. URL: <https://uga.ua/meanings/yak-blokuvannya-morskih-portiv-zagrozhuye-ukrayini-ta-svitu/> (дата звернення 30.11.2022)

19. Foreign agricultural service U.S. Department of agriculture/ Official data — URL: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html#/app/downloads>

20. Grain: World Markets and Trade. United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service — May 2022 (available at: 29.05.2022). URL: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html#/app/downloads>

21. Macroeconomics Is a global food crisis inevitable? Agritel Market Drivers. Argus Media group. Up-to-date analysis on agricultural commodities. — May 23th, 2022. (available at: 30.11.2022). URL: https://www.agritel.com/ua/product/amd_en

22. Ukraine Agricultural Production and Trade. May 2022. (available at: 30.11.2022). URL: <https://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2022-05/Ukraine-Factsheet.pdf>

23. World Agricultural Supply and Demand Estimates WASDE-624 — May 12, 2022. (available at: 30.11.2022). URL: <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde/wasde0522.pdf>

24. World Agrochart Market Review — September 22, 2022. (available at: 30.11.2022). URL: <https://www.agrochart.com/en/market-review/all/?tab=9>

References:

1. Babenko, M. (2022), "The grain corridor is working: how much grain are exported by farmers from Ukraine", Focus [Online], available at: <https://focus.ua/uk/economics/531773-zernoviy-koridor-rabotaet-skolko-zerna-vyvozyat-agrarii-iz-ukrainy> (Accessed 5 November 2022).

2. Superagronom (2022), "In Ukraine, the licensing of corn export was canceled — UZA", available at: <https://superagronom.com/news/15088-v-ukrayini-skasuvani-litsenzuvannya-eksportu-kukurudzi-uz>, (Accessed 29 November 2022).

3. Vysotsky, T. (2022), "Holodomor of the 21st century. How the blocking of sea ports threatens Ukraine and the world", RBC-Ukraine [Online], available at: <https://www.rbc.ua/ukr/news/golodomor-21-go-veka-blokirovaniye-morskih-1655117276.html>, (Accessed 19 November 2022).

4. Dorofeev, O. V. (2020), "Directions of increasing the export potential of enterprises in the grain industry of Ukraine", Ukrainian Journal of Applied Economics, vol. 5, No. 2, 197—205 pp.

5. Lotysh, O. (2018), "Strategic analysis of the grain industry of Ukraine: state and development prospects", Intelligence XXI, [Online], vol. 3, pp. 74—79, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2018_3_17 (Accessed 30 November 2022).

6. Makovey, Yu. (2022), "The Battle for Grain: Notes on Modern Export and Storage of Ukrainian Grain", Kurkul [Online], available at: <https://kurkul.com/spetsproekty/1328-bitva-za-zernozamitki-pro-suchasniy-eksport-ta-zberigannya-ukrayinskogo-zbijjya>, (Accessed 5 December 2022).

7. Interfax-Ukraine (2022), "News feed on the special topic — Grain", available at: <https://ua.interfax.com.ua/>, (Accessed 23 November 2022).

8. Mukha, M. and Vorobyova, I. (2022), "Problems of grain export through the EU and storage capacities in Ukraine", Elevatorist

[Online], available at: <https://elevatorist.com/blog/read/761-eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti>, (Accessed 5 December 2022).

9. Mukha, M. (2022), "Railway exports in May — diversification of grain supplies is growing", Elevatorist [Online], available at: <https://elevatorist.com/blog/read/790-zaliznichniy-eksport-u-travni--diversifikatsiya-zernovih-postachan-roste>, (Accessed 1 December 2022).

10. Latifundist (2022), "The TOP-10 largest importers of Ukrainian grain for the past year have been named", available at: <https://latifundist.com/novosti/58224-nazvano-top-10-najbilshih-importeriv-ukrayinskogo-zerna-za-minulij-rik>, (Accessed 30 November 2022).

11. Oliynyk, O. Skoromna, O. Gorokh, O. Mishchenko, V. and Yevdokimova, M. (2021), "New approach to risk assessment of certain agricultural products". Agricultural and Resource Economics", vol. 7, no. 1, pp. 44—57.

12. Oliynyk, O., Makogon, V., Skoromna, O., Mishchenko, V. and Brik, S. (2021), "Efficiency of short-term lending to agricultural producers", Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, vol 3 (38), pp. 304—314.

13. Petrenko, O. (2019), "Financial and Economic Analysis of the Grain Market as a Precondition for Ukraines Food Security", Modern Economics, [Online], vol. 13 (2019), pp. 207—212.

14. Interfax-Ukraine International Agency (2022), "Poland opened an additional border crossing for Ukrainian grain — expert", available at: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/836268.html> (Accessed 30 November 2022).

15. Skoromna, O. (2022), "Current trends in the world wheat market: supply and demand", Review of transport economics and management, [Online], available at: <http://pte.diit.edu.ua> (Accessed 30 November 2022).

16. Web-site Ukrinform (2021), "Ukraine became the world's second grain exporter", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3176429-ukraina-stala-drugim-u-sviti-eksporterom-zerna.html>, (Accessed 30 November 2022).

17. Chernyavskiy, I. Yu. (2019), "Forecasting the export potential of enterprises of the grain industry of Ukraine, taking into account the level of development of domestic breeding", Ukrainian Journal of Applied Economics, vol. 4. No. 4, pp. 199—208.

18. UZA (2022), "How blocking seaports threatens Ukraine and the world. Website of the Ukrainian Grain Association", available at: <https://uga.ua/meanings/yak-blokuvannya-morskih-portiv-zagrozhuye-ukrayini-ta-svitu>, (Accessed 30 November 2022).

19. Foreign agricultural service U.S. (2022), "Department of agriculture", available at: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html#/app/downloads>, (Accessed 30 November 2022).

20. Department of Agriculture Foreign Agricultural Service (2022), "Grain: World Markets and Trade", available at: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html#/app/downloads> (Accessed 30 November 2022).

21. Agritel Market Drivers. Argus Media group (2022), "Macroeconomics Is a global food crisis inevitable?", available at: https://www.agritel.com/ua/product/amd_en (Accessed 30 November 2022).

22. Department of Agriculture Foreign Agricultural Service (2022), "Ukraine Agricultural Production and Trade", available at: <https://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2022-05/Ukraine-Factsheet.pdf> (Accessed 30 November 2022).

23. United States Department of Agriculture (2022), "World Agricultural Supply and Demand Estimates", available at: <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde/wasde0522.pdf> (Accessed 30 November 2022).

24. World Agrochart Market Review (2022), available at: <https://www.agrochart.com/en/market-review/all/?tab=9> (Accessed 30 November 2022).

Стаття надійшла до редакції 11.12.2022 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73